

SLOVENSKI UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 gld. za vse leto, 1 gld. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daje za 2 gld. na leto. Spise, dopise in naročnino sprejema Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznaniła, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovolijo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. št. 229.

Štev. 22. V Mariboru 5. avgusta 1873. I. letnik.

O zglednih učnih načrtih za slovenske ljudske šole.

§. 63. šolskega in učnega reda od 20. avgusta 1870 govori tako-le:

„V vsakem okraji naj okrajni učiteljski zbor od časa do časa učni črtež ustanovi v mejah postavnih vodil in z ozirom na vodilne črteže deželne učilnične oblasti, kedar jih bode razglasila, ter naj po razredih in razdelkih razkroji učno gradivo, odmenjeno ljudski učilnici. Pri tem poslu je primerno gledati na razne vrste ljudskih učilnic. Sklepi naj se pred okrajno učilnično oblast pokladajo na odobrilo.“

Iz te določbe je razvidno, da bi morali deželni šolski sveti sestaviti zgledne učne načrte, po katerih bi se morali ravnati okrajni učiteljski zbori pri določevanju učnih načrtov za svoje okraje. Za slovenske šole tega deželni šolski sveti, kolikor je nam znano, niso še storili. Tako je kranjski deželni šolski svet v svoji okrožnici od 8. oktobra 1870 za šolsko leto 1870—71 prepustil učiteljem sestavo, in okrajnim šolskim svetom potrjenje učnih načrtov. Za lansko in za letošnje šolsko leto se pa v tej zadevi ni nič razglasilo. Ravno tako je bil omenjeno leto storil štajerski deželni šolski svet, kateri od tistega časa v tej stvari še tudi nič ukrenil ni. *) Ravno tako je menda na Koroškem in Goriškem. Marsikteri slovenski učitelj je morebiti v zadregi zaradi sestavljenja učnega načrta. Ne ve, koliko ur na teden, koliko na dan bi odločil za podučevanje, in sicer koliko temu ali unemu predmetu, da bi s tem vstregel postavi in sam sebe preveč ne obložil. Vlada nam je dala nekoliko navoda o tej stvari v ministerskim ukazu od 12. julija 1869. Tega

*) Zdaj je pač o tem že bilo posvetovanje.

Vrodn.

ukaza pa nimajo vsi slovenski učitelji v rokah, in če bi ga tudi imeli, bi se morebiti ne vedeli za svoje šole prav pomagati. Zavaljo tega bomo mi tukaj poskušali sestaviti osnovo takih učnih načrtov, ki bi zadostovali utegnili učnemu redu od 20. avg. 1870, in okrožnici deželnih šolskih svetov v Ljubljani, Gradcu in Celovcu (?) v zadevi podučevanja v drugem deželnem jeziku. O teh učnih načrtih pisalo se je že predlansko leto v „Uč. Tov.“ in govorilo se je tudi pri občnem zboru kranjskih učiteljev leta 1871. Stvar se je bila pri tem zboru po večem dognala; kranjskim učiteljem je morda še v dobrem spominu. Utegne pa te, zlasti pa druge slovenske učitelje, kateri dobivajo naš list, še vedno zanimati.

I.

Učni načrti za nerazdeljeno (celodnevno) enorazredno ljudsko šolo.

Nauki:

Veroznanstvo	3 ure na teden.
Slovenski jezik (čitanje, slovnica, pravopisje, spisje, in lepopisje)	15 „ „ „
Kazalni in rečni nauk (prirodoznanstvo, zemljepisje in zgodovina)	3 „ „ „
Oblikoslovje in risanje	1 „ „ „
Številjenje	4 „ „ „
Petje	1 „ „ „
Telovadba	1 „ „ „
Vkup	28 ur na teden

II.

Učni načrt za razdeljeno ali poldnevno (2 oddelka) enorazredno ljudsko šolo.

1. Niži oddelok.

Veroznanstvo	2 uri na teden
Slovenski jezik	5 ur „ „
Kazalni in rečni nauk	2 uri „ „
Številjenje	3 ure „ „
Vkup	12 ur na teden.

2. Viši oddelok.

Veroznanstvo	2 uri na teden
Slovenski jezik	6 ur „ „
Rečni nauk	4 ure „ „
Številjenje	3 „ „ „
Oblikoslovje in risanje	1 uro „ „
Petje	1 „ „ „
Vkup	17 ur na teden

(Telovadba se za oba oddelka skupno podučuje 1 uro na teden.)

III.

Učni načrt za dvorazredno ljudsko šolo.

	I. razred.	II. razred.
Veroznanstvo	2 uri	2 uri
Slovenski jezik {	čitanje	3 „
	slovnica	2 „
	pravopisje	1 „
	spisje	1 „
	lepopisje	3 „
Številjenje	4 „	4 „
Kazalni nauk	2 „	— „
Rečni nauk {	prirodnoznanstvo	2 „
	zemeljepisje in zgodovina	2 „
Oblikoslovje in risanje	— „	2 „
Petje	1 „	1 „
Telovadba	1 „	1 „
Na teden vseh ur		22 ur 24 ur

IV.

Učni načrt za trirazredno ljudsko šolo.

	I. razr.	II. razr.	III. razr.
Veroznanstvo	2 uri	2 uri	2 uri
Slovenski jezik {	čitanje	3 „	2 „
	slovnica	2 „	2 „
	pravopisje	1 „	1 „
	spisje	2 „	1 „
	lepopisje	2 „	1 „
Nemški jezik {	čitanje	— „	2 „
	slovnica	— „	1 „
	lepopisje	— „	1 „
Številjenje	4 „	4 „	3 „
Rečni (kazalni) nauk {	prirodnoznanstvo	2 „	3 „
	zemeljepisje in zgod.	— „	2 „
Oblikoslovje in risanje	— „	1 „	2 „
Petje	1 „	1 „	1 „
Telovadba	1 „	1 „	1 „
Na teden vseh ur		22 ur 23 ur	25 ur.

V.

Učni načrt za čveterorazredno ljudsko šolo.

	I. razr.	II. razr.	III. razr.	IV. razr.
Veroznanstvo	2 uri	2 uri	2 uri	2 uri
Slovenski jezik {	čitanje	3 „	2 „	2 „
	slovnica	2 „	2 „	2 „
	pravopisje	1 „	1 „	1 „
	spisje	2 „	1 „	1 „
	lepopisje	2 „	2 „	1 „

		1. razr.	II. razr.	III. razr.	IV. razr.
Nemški jezik.	čitanje	— uri	— uri	2 uri	1 ura
	slovnica	— „	— „	1 „	1 „
	pravopisje	— „	— „	— „	1 „
	spisje	— „	— „	— „	1 „
	lepopisje	— „	— „	1 „	1 „
Številjenje	4 „	4 „	3 „	3 „	3 „
Kazalni nauk	2 „	— „	— „	— „	— „
Rečni (prirodoznanstvo	— „	2 „	2 „	3 „	3 „
nauk (zemljepisje in zgod. — „	— „	2 „	2 „	2 „	2 „
Oblikoslovje in risanje	— „	1 „	2 „	2 „	2 „
Petje	1 „	1 „	1 „	1 „	1 „
Telovadba	1 „	1 „	1 „	2 „	2 „
Na teden vseh ur		22 ur	23 ur	25 ur	27 ur.

Opomba k 1. načrtu. Zdaj je naša dolžnost, da se opravičimo o sestavi pričujočih načrtov, da razloge povemo, zakaj smo tako in ne več in ne manje učnih ur določili temu ali onemu razredu, temu ali onemu predmetu. Prvi načrt je osnovan za nerazdeljene enorazredne ljudske šole. Na teh šolah je le eden sam učitelj, ki vso šolo obiskajočo mladino, če jih je 50 ali 500 (!) ob enem podučuje. Sicer naj pa bodo nerazdeljene šole le tam, kjer ni več, nego 50 otrok; tako meni v teoriji (!) ministerstvo v svojem ukazu od 12. julija 1869. Se ve, da imajo učitelji nerazdeljene šole tudi pri 100 in še več otrokih, in kdo more reči, da nimajo prav? Če bi pa bilo dosti nad 100 učencev (okoli 150 in več); potem je pač primerno, da se napravi poldnevna šola.

Skupaj smo tu naložili učitelju 25 ur na teden (3 ure prevzame katehet). To je največje število, katero mi po vesti učitelju na taki šoli naložiti moremo. Krajno in okrajno šolsko svetovalstvo more sicer tudi 30 ur na teden navezati, in omenjeni ukaz želi na priliko (ukazuje prav za prav ne) 28 ur na teden. Če toda pomislimo, da so učiteljske plače na enorazrednih šolah, kjer so vsi oddelki, otroci od 6—12. ali 14. leta skupaj, najteži; moramo pritrditi, da je 5 ur podučevanja na dan dosti tudi za najmočnejša pluća. Se ve, da na vse oddelke, katerih je po navadi 2 ali 3, ne pride toliko neposrednega poduka; kajti en oddolek se ne more vsikdar s tihimi deli pečati, ko se z drugim oddelkom učitelj ukvarja. Za slovenski (učni) jezik smo odmerili 15 ur za vse oddelke. Če sta dva oddelka, mora nižji imeti najmanj 8 ur na teden, kolikor se pač potrebuje, da se nauči otroke čitati in pisati. Številiti je treba z vsakim oddelkom po 2 uri na teden. Kazalni in rečni nauk, petje in telovadba mo-

rajo pač imeti vsi oddelki skupaj, kar se tudi lahko izpeljati more. Oblikoslovje in risanje v takih šolah po navadi ni za prav male otroke, tedaj samo za viši oddelek.

Opomba k 2. načrtu. Razdeljene enorazredne šole so tako imenovane poldnevne šole, ktere se prizadevajo odpraviti. Take šole morajo biti v tistih krajih, kjer je veliko šolske mladine, od 150—200 in več, da eden učitelj ne more vseh ob enem podučevati, in kjer je šolska izba premajhna, da ni za 100—150 otrok prostora. Se ve, da so take šole slabe; kajti mladina je vsaki dan samo 2—3 ure v šoli. Pa vendar je veliko takih šol po Slovenskem (a tudi drugod), in bi jih še več moralo biti, ako bi se postave spolnovale samo gledé šolskega obikovanja, a ne gledé postavnega števila učiteljev. Večidel se pa v obeh točkah postavam — ne zadostuje. Pri obeh oddelkih smo na takih šolah učitelju 25 ur na teden odmerili. Več se nismo upali, manje nam vest ne dopušča. Vlada je v omenjenem ukazu nasvetovala za oba oddelka 28 ur na učitelja, 4 ure za kateheta. Mi smo iz že povedanih vzrokov tudi tu znižali na 25 ur.

Opomba k 3. načrtu. Ta velja za dvorazredne šole, na katerih delujete še po dve moči. Vsaka ima tu po en razred, v katerem more po potrebi tudi več oddelkov narediti. Sicer smo pa mi v principu zoper nalaščno narejanje oddelkov v enem in istem razredu, ker je to večidel le na škodo šoli. Za I. razred smo odmerili 22 ur, za II. 24 ur na teden. Več nismo hoteli svetovati z ozirom na učence, manj na učitelje. V omenjeni ministerski uredbi je pa nasvetovano za I. razred — 27 ur (3 ure so prištete za veroznanstvo) in za II. razred — 30 ur. Pomisliti je toda treba, da v I. razredu so še mala deca, ki težko sedé v šoli več nego 4 ure na dan. In po našem načrtu bodo morali zavoljo petja in telovadbe dvakrat na teden po 5 ur v šoli ostati. In to je popolnoma zadosti. Največkrat deluje v I. razredu podučitelj. Ta pa mora imeti tudi več prostega časa, da se pripravlja za učiteljski izpit.

Opomba k 4. načrtu. Gledé števila ur za posamezne razrede nimamo tu ničesar opomniti; toliko več pa gledé novega učnega predmeta, nemškega jezika, ki smo ga vtaknili v III. razred trirazredne slovenske ljudske šole. Kakor je znano, smo mi tega načela, da je po vseh (eno- in večrazrednih) slovenskih ljudskih šolah in pri vseh naukih učni jezik slovenski. Na dalje spoznava za nepotrebno, da bi se nemščina v eno- in dvorazrednih slovenskih šolah podučevala kot učni predmet. Pač smo pa za to, da se na trirazrednih in četerorazrednih šolah v 3,

in 4. razredu podučuje kot učni predmed, *) in sicer na podlagi in s pomočjo slovenskega (maternega) jezika. Iz tega stališča smo odločili (v 4. in 5. načrtu) za III. razred 4 ure, za IV. razred 5 ur nemščine na teden.

K poslednjemu načrtu nimamo dodati posebnih opomb. Glede učnih ur na teden zahteva pri tem in pri 4. načrtu tudi vlada nekako tako število. Mi moramo z dobro vestjo podane načrte priporočati vsem ljudskim učiteljem po vsem Slovenskem; sestavili smo je skrbno, in sicer z ozirom na obstoječe postave in ukaze, kakor tudi na obstoječe razmere slovenskih ljudskih šol. Želimo pa, da bi se o teh načrtih učitelji kaj oglasili in svoje mnenje razodeli.

Zemljepisje v ljudskeji šoli.

I.

Imenitnost in potreba zemljepisnega poduka v ljudskeji šoli.

(Govor e. k. okr. šol. nadzornika gosp. Jamškega pri učiteljskem shodu 24. aprila t. l. na Vidmu.) **)

Zemljepisje, katero si sam doživel, je najboljšje.

Sè sedajnostjo se ima računati. Postojmo tedaj malo, in opazujmo sedajnost vsestransko! —

Ko smo bili zadnjekrat v Reichenburgu zbrani, ter pri obedu napivali tudi e. k. namestniku baronu Kübecku, gñali ste nas notranja radost in navdušenost, naznaniti mu napitnico. Zgodilo se je nemudoma, in še tisti večer smo dobili prijazni odgovor iz Gradea. — Da je denes kaki spretni fotograf v Vidmu, in bi se mu vsi tukaj zbrani za eni trenotek izročili v plačano varstvo: čez malo časa bi nam on znal pokazati sliko s preznanimi obrazi, s kakoršnimi nam zamore le najboljšje ogledalo postreči, in to na zelo malem prostorčku. — In tukaj mimo pelja železna tir, kodar vlaki vozov drdrajo, ktere vleče prednji konj brez kopitov, kateri ne mara ne za hlev, ne za krmo, ne za oves; on žre le žerjavico in vodo, pa dirja brez biča nagleje, kakor vsaki kopitar in vidi ponoči tako dobro, kakor podnevu.

Mi živimo tedaj v času, v katerem se z bliskom piše, sè solncem slika — in s hlapom vozi. — Dežele se vsled teh iznajdeb — rekel bi — vedno bolj druga k drugeji pomikajo,

*) Sicer je na kmetih tudi v tem razredu vse to podučevanje potrata časa. Vr.

**) Na mojo prošnjo je g. nadzornik dovolil, da se njegovi govori v „Slov. Učit.“ ponatisnejo. J—c.

tako, da je mogoče še danes v Vidmu zajutrkati, na zidanem mostu južnati, v Zagrebu večerjati in bodisi v Sevnici, Reichenburgu, na Vidmu ali v Brežicah pa prenočiti, in vendar jutri v Zagrebu že ob 7mih zajutrkovati. Dandanes tedaj ni nič nenavadnega slišati, kako se tu pa tam ljudje pogovarjajo o Gradci, o Dunaji, o Rimu, o Parizu, o Berolinu; o Ogerskem, o Českem, o Tirolskem, o Laškem, o Franciji, o Rusiji, o Ameriki, o Mehiki itd. Različna pisma, časniki in knjige, trgovina in obrtnija jih silijo spoznavati oddaljena mesta in dežele, ktere osebno obiskati se zna marsikateremu dandenes ali jutri prilika ponuditi, kakor se tudi mnogim pred kratkim še menda sanjalo ni, da bodo leta 1873 v veličastnem Beču videti mogli ne samo različne obraze in oblačila Kavkazov, ampak tudi črne zamorske Aethiope, bakrorudeče Indijane, rumene Mongole, kakoršni so Japanci in Kitajci in črnorujave Malajce, ter tudi bogatstvo, krasoto in imenitnost celega našega planeta občudovati mogli.

Želeti bi bilo, da bi se vsi učitelji Avstrije letošnje svetovne razstave na Dunaji udeležili! — ko bi bilo mogoče! —

Tedaj že praktičnost nas sili, da ne pustimo otrok v ljudskeje šoli brez vsega poduka v zemljepisji. Z druge strani pa se temna nevednost o zemljepisji z imenitnostjo človeka ne more vjemati, namreč jo naravnost oskrunjuje. Tema in luč se ne bodede nikdar strinjali. —

„Spoznaj sebe!“ rekel je modrijan, in če je ta splošni opomin opravičen, tak je tudi oni, ki pravi: „Spoznaj to, kar je tvojega, svojo domačijo in svojo domovino“, domovino v skrečenem in širšem pomenu. Ali bi ne omilovali človeka, kteri bi bil tujec v svojej domači hiši? — In vendar ni ono ljudstvo nič manj obmilovanja vredno, ktero v dremoti svoji ne spoznava zemlje, na ktorej stanuje 1377 milijonov ljudi, in ktera zemlja je vendar mati vsega posvetnega. „V mater črno zemljo“ bodo naša trupla pokopali.

In kako je mogoče vspešno v zgodovini podučevati, dokler ni geografične podlage, zakaj zgodovina je popotnica naše zemlje z veliko knjigo, jasnimi očmi, dobrimi ušesi in naglim peresom, in kar ona med ljudstvi hvale- in grajevrednega vidi in sliši, to ona vestno in neizbrisljivo zapisuje.

Da ima živo, metodično podučevanje v zemljepisji velik budilni upljiv na razvitek dušnih zmožnostij otročjih, se ne dá tajiti, in ravno to je pri tem predmetu prav za prav glavna reč. — Tu je široko polje, na katerem se šolarju lahko ponujajo prilike si nazore in domisljike nabirati, pojme in sklepe spletati in svojega duha z velevrednim gradivom obogateti. Budi se namreč opazovalnost, napenja se pazljivost, bistri se pamet, utrjuje se spomin, goji se žlahtni čut za prekrasno naravo, pospešuje se ljubezen do domovine, razvija se religiozni nagib, ponuja se domišljivosti (fantaziji) zdrava hrana, umljivost jezika raste in

lika se jezik sam, da pridejo otroci naprej, po naravnem potu do razumnega in gladkega govorjenja, do slovniško-jezikove zavednosti, pa se vé da le takrat, če se od šolarjev tirja, da to, kar so videli in slišali, tudi ustmeno in pismeno prebavljajo. Tako jezično prežvekovanje se ne more zadosti priporočati. Neprenehoma pa je paziti na to, da se otroci pri ustmenem kakor pismenem izdelovanju in izpeljavanju poslužujejo lepih izrazov in sploh pravilnega, književnega jezika. Jezik naj se vedno pili, da postane gladek.

Na voljo, razum, razsodnost in posebno pa na značaj šolarjev zemljepisje nima toliko upljiva, na te stebre človeškega blagra pa je mogoče pri drugih predmetih, posebno pa tudi pri predavanju zgodovine toliko več ozir jemati. Od upliva zgodovinskega uka na razvitek mladine pa se bo drugikrat govorilo. Samo mislim, da ne bo odveč, ako mimogredé omenim, da kakor je Janez Jezusu pot pripravljaj, tako naj geografija zgodovini pot pripravlja. — Ali pa geografija naj bo njiva, in zgodovina naj bo seme. Kar je seme brez njive, to je zgodovina brez zemljepisja.

Da se pri nas od 1848. l. sem (se ve da ne nepretrgano) ustavno vlada, se imamo več ali manj tudi nezgodam zahvaliti, ki so prišle čez Avstrijo v teku komaj dveh decenij, in da se je nova šolska postava skovala in sankcionirala, k temu je vojna l. 1866. tudi ne malo pripomogla. — Dobro se spominjam stavka, po bitki pri Kraljevem gradu v raznih časopisih tiskanega, da Avstrija ni bila od pruskih vojakov, nego od pruskih ljudskih učiteljev premagana. — Če tudi se ta poklon za prusko učiteljstvo prenapeto glasi, vendar je istina, da ni vse eno, ali pošljem nad sovražnika premetene vojake, ali pa malo ali še celo nič izšolane branitelje očevine. Prusi pridši v našo Češko in Moravsko, niso bili tujei v teh kronovinah naših, kajti vsaki mož je imel neki pri sebi zemljevid Avstrije in je dobro vedel, kod da hodi in kam se pomika; on je svoje tovarše na tej in unej stezi v duhu gledati mogel ter se je tolažil: Jaz vem kje sem, kam grem, pa tudi vem koliko se jih po drugih potah, cestah in stezah z menój vojuje, in kje da se znamo v neprodirno celoto zediniti, da sovražnika z celo močjo in silo napademo.“ Tako in enako mišljenje, izvirajoče iz samosvesti, mora dajati vojaku pogum, da hrepeni po zmagi. In če ga še petje in godba, pogumni obrazi in goreče besede poveljnikov navdušujejo: potem je zmaga že na pol zagotovljena, „Znanost je moč“ pravijo Nemci.

Vzroki, kateri so našo vlado šolskeje reformi priganjali, rekel bi, silili, so jasni, in ker je vlado v tem državni zbor hlabro podpiral, dobili smo že 25. maja 1868 l. postavbo, po kateri se ločitev šole od cerkve ukazuje. Od severa sem brijejo v majniku večkrat še ostri vetrovi; — ali to leto je pihljala od

dunajske strani za učitelje ljudske prava, dobrodejna spomladanska sapica, kljubo kislim obrazom, kateri so se pod mitrami in bireti gerbančili.

„Abraham je rodil Izaka“, hotel sem reči: Ta postava rodila je drugo od 8. feb. 1869., s katero se postavljajo deželni, okrajni in krajni šolski sveti in nadzorniki. „Izak je rodil Jakopa“, ne, zadnja postava rodila je državno šolsko postavo od 14 maj. 1869., §. 29. te postave ukazuje prednašanje o zemljepisji, o zgodovini in uku očevinskega ustava na učiteljskih pripravnicah, iz katerih predmetov imajo pripravniki po §. 34. iste postave tudi skušnjo in potem kakor učiteljski kandidatje še preskušnjo napraviti, ako hočejo podučitelji, oziroma učitelji postati. —

§. 3. iste postave pa zemljepisje in zgodovino s posebnim ozirom na očevino in njeni ustav tudi v ljudske šole vpeljuje. — „Jakop je rodil Jožefa in njegove brate“ — prav za prav: Postava od 14. maj. 1869 l. pa je rodila zopet več postav. In tako še tudi s zemljepisnem ukom, v postavo vzetimi, nismo pri konci. §. 3. prej navedene postave razjasnjunje nam §. 58. šolskega in učnega reda od 20 avg. 1870 l. gotovo ne brez uzrokov in glede zemljepisja pravi: „Zemljepisnemu in zgodovinskemu uku je nalog z ene strani s poznavanjem domače zemlje, ter najvažnejših osod avstrijske države in prebivalcev njenih, buditi ljubezen k domovji, k očevini ter udanost cesarju in cesarskemu rodu (dinastiji), z druge strani s prvotnimi pojmi o svetoznanstvu duševni obzor širiti in sree blažiti.

Smoter ali cilj zemljeznanskega uka je: pregledno znanje svojega domovja in svoje očevine, po naravoslovskih in krajevnih, narodopisnih in političnih razmerah; znanje o najvažnejših rečeh Evrope in ostalih delov sveta (zemlje) s posebnim ozirom na tla, kakoršna so kod; razum navadnejših prikazov, rojenih iz podobe, stanja ni premikanje naše zemlje. Začetek temu uku je domačega kraja ter njegovega obližja načrtek, kateri se učencem pred očmi polagoma razvija; k temu se počasi dostavlja toliko, da učenci naposled do dobrega umé zemljevid.“

V teh vrstah je važnost ni potreba tega, za avstrijske ljudske šole še novega predmeta izrazna in gotovo se misli vsakega, kateremu je za blagor Avstrije in za omiko ljudstva sploh kaj mar, z mislimi vlade in postavodajnih skupščin popolnoma strinjajo.

Le zaspanec, nevednež hudobni nazadnjak ali rakovec in pa hinavski neprijatelj Avstrije in šolstva sploh, se more protiviti (ustavljati) tem novim določbam vladinem, ljudsko omiko in s tem njega samosvet in blagostanje pospešujočim.

Na noge tedaj omikovalci ljudstva in razsvitovalci temote! Opasujmo se z uma svitlim mečem, ter se vojskujmo na šolskem

polji, trezni in zmerni, brez prelivanja krvi z nasprotniki zdrave omike, naj si že bodo iz katerega god stanu, tabora ali národa.

Se ve da je zemljepisje obsirna in mnogoobsegajoča znanost, katero v ljudskeji šoli izcepljivo prednášati ni mogoče in tudi nepotrebno. Le najvažnejše geografične — matematične, fizične ni politične momente — naj si učitelj odbere, ktere naj kakor lahko prebavljive, kosce mladini podaja, da se ne zadavi, — da jej ne bo svet, mesto vedno jasneji, ne še vedno oblačneji pred očmi.

Spretnemu učitelju se bo tudi to kmali posrečilo, če le rad bere in pisari.

(Več o tem prihodnic)

O notranji uredbi sadnih drevesnic ljudskih šol.

Bivšemu ministru poljedelstva, blagemu grofu Potocki-tu, uzbudila se je dobra misel, koristno vpeljavo srenjskih ali šolskih sadnih drevesnic po nemških deželah naše države tudi na nenemške, slovanske raztegniti. Odkar je potem misel ukaz postala, osnovalo se je tudi po našeji domovini še precejšno število takih drevesnic, se ve da je to še vedno le premajhno, pa kaj se če? izjeme morajo biti povsod. Uzroke — recimo kar naravnost — žalostnih izjem iskati, ter jih pretresati, nam ni današnja naloga, ravno tako malo nam je pa tudi naloga, koristi šolskih drevesnic pretehtavati, čemu tudi? — saj so vendar na dlani ležeče. Danas nočemo nič družega, kakor obstoječe drevesnice od znotraj ogledati, da vidimo, v kakim stanu da so, ter v kakim da bi imele biti. Dosti, da skora večina šolskih drevesnic je v takem stanu, da je groza jih pogledati. Ni ga nikakega reda, nikake snage, vse je v vsakem obziru brez glave storjeno, ali boljši rečeno — puščeno. Tu se od samega plevela léhe od stez ločiti ne dá, drevesca — ako jih je kaj, pa večji del je le trnasto divjače — preraščena so po plevelu tako, da bi si memo gredoč botanik lahko mislib: glejte no! tukaj pa amarantus, henopodium i. t. d. kultivirajo. Korist takih drevesnic zaznamovati, je se ve da teška reč, gotovo — še naj bolj se ji pa približamo sè znakom — ničle.

Da bi take drevesnice že pri cestah ne bile, ampak tam kje v kakem kotu, kamor le zajci zahajajo, bi se saj došli opazujoči tujec, koji o sadjereji kaj zastopi, ne škandaliziral, in — ne prišel bi koj k spoznanju, da ima srenja, kateri se je približal, nezastopnega, ali pa lenega učitelja. Navadno je oboje združeno, kar pa se ve da z izgovori, kakor: srenja noče nič potrositi, *) otroci nič delati i. t. d., zakrivati skuša; ali to je puhlost. Kakor je žalostno ravno navédene drevesnice opazovati, tako je pa tudi veselje drevesnice družih učiteljev videti.

*) Tudi resnica.

Vse je v redu, léhe so plevla proste, stezice snazne, drevesca skrbljivo gojena i. t. d., sploh rečeno; vse spričuje marljivega zastopnega učitelja, koji se tudi na ta način za napredek srenjčanov trudi, akopram ni znabiti zato posebno — plačan. Ena napaka — in sicer ne majhna — pa tudi te drevesnice proste niso, ali to zapazi le okó dobrega, izučenega sadjerejca. V notranji uredbi, mi namreč na to gledano, da bi bilo moči različnim sadjem, in sadjem ene in iste vrste, pravilno kolobarjenje uvêsti. Kolikokrat se ne najde na eni in isti léhi hruške in jabelka vkupaj, ali pa še clo jabelka in češnje ali orehi? Nu, to je velika napaka, napaka je pa še to, ako se ima sicer clo lého, le z eno vrsto sadja zasajeno, pa to je različne starosti; na primer, en del nosi 2-, drugi 3-, tretji znabiti 5letna debelea. Dalje ni skoraj v nobedni drevesnici za to skrbjeno, da bi se v kolobarjenji tudi počitek zemlje vrstil, ampak komaj se je ena leha dreves oprostila, že se nasadi z drugimi. — Glejte, dragi učitelji! da se Vam v bodočnosti tudi te napake očitati ne bodo mogle, postopajte gledé notranje ureditve vaših drevesnic tako-le:

Recimo, da se v onem kraju druge sadne plemena ne gojijo, kakor jabelka, hruške, češnje, orehi. En primerno veliki del za drevesnico odločenega prostora, pustiti se more za setev, to je sejalnico. Ta prostor se razdeli dalje v 4 enako vlike léhe, več léh ni treba, kajti orehi se sejejo tako koj na svoje mesto v drevesnici. Od téh šterih léh se prva ne seje sê sadjem, ampak s krompirjem, fižolom i. t. d.; ta se tako rekoč izpočije. Na drugo pridejo jabelka, tretjo češnje, četrto pa hruške. Ko so se drugo spomlad, zasejane drevesca v drevesnico presadile, se pomakne setev za eno leho naprej, tako, da pridejo na prvo izpočito lého — katera se je tudi pognojila — hruške, na drugo — kjer so bile pred to leto jabelka, pridejo češnje, na mesto češenj pa jabelka. Tako je popolnoma za to skrbjeno, da se spreminja setev na enem in istem prostoru po različnosti sadja, pa tudi po enakomerni razdelitvi gnoja.

V drevesnici sami odmeriti se more vsaki vrsti sadja svoj prostor, vsi kosi so pa med sabo enaki. V našem primeru razdeliti bi se morala torej cela drevesnica v onako velike dele, prvi za jabelka, drugi za češnje, tretji za hruške, četrto za orehe. Kako da se štiri deli naprej razdele, to je odvisno od množine let, v kojih — v dotičenem kraju drevesnice — drevje toliko doraste, da se lahko izkoplje ter oddá. Recimo da se zgodi to v kraju v šestih letih, torej je treba nastale 4 velike dele, vsacega v 7 enakih léh razdeliti. Vsako leto se eno teh léh zasadi, vsaka léha leži pa, se razumi da na družem delu, in nosi drugačno sadje. Ko se je tako v sedmem letu sedma léha zasadila, izkoplje se drevje prve, ki je zadosti dorastlo — katera se potem globoko prekoplje,

dobro pognoji, ter se krompirjem ali turšičo i. t. d. obseje. Osmo leto zasadi se zopet ta leha se sadjem; ako so pred hruške na nji rastle, ne smejo tudi hruške ali jabelka priti, ampak češnje ali pa orehi, to je sadje vse druge vrste. Po tem načinu vrti se potem kolobar naprej, vsako leto se vsacega sadja ena leha z nova zasadi, eno pokoplje, eno pa počitku prepusti. Učitelji! ravnajte po tem izgledu in Vaše drevsnice bodo izgledne.

R. D.

Učilni načrt o nauku domovinskem.

(Dalje.)

Naša šolska soba ima štiri stene: desno levo, sprednjo in zadnjo. Nad nami je strop, pod nami so tla. V — steni so — okna, v — pa duri. Pri steni vidimo peč z dimnikom, na sprednji steni visi božja martra, — podob in tabel. Štiri stene imajo navpično, tla in strop pa vodoravno mēr. V levej steni so — okna, v desni duri. Pri zadnji steni je peč z dimnikom, na sprednji pa —. Med obema — pri sprednji steni — je miza in stol. V kotu med sprednjo steno za durmi je omara. Z sprednjo in zadnjo steno v enakej črti so — klopi. Naša šolska soba meri — sežnjev dolgosti, širokosti in — sežnjev in čevljev visokosti. —

Učili ste se dozdej spoznavati ktera je desna, leva, sprednja, zadnja stran. Vedite pa, da so ta imena le toliko časa resnična in prava, dokler svoj prostor ne spremenimo. Kakor hitro pa svoje postore spremenimo, tedaj ne veljajo več imena desna, leva stran, za prave kakor poprej. Ako prideš n. pr. k mizi, ter se proti svojim součencem obrneš, spremeni se ti desna itd. stran. (N. pride k mizi.) Ktera je sedaj tvoja desna stran? — Kako smo jej prej djali? — Ktera je sedaj leva? — Sprednja? — Zadnja stena? — Kako si prej — imenoval? — Ako bi tedaj hoteli zunaj šole določiti kaki kraj, ter reči: ta stran je desna, ta leva itd., bi tega ne mogli prav in na tanko določiti, in ako bi to vendar storili, bi določbe desno itd. ne veljale in ne zadostovale. Potrebno je, da si poiščemo druga znamenja, ktera so na vsih krajih in v vsakej legi vedno enaka, t. j. nespremenjena ostanejo. Mislimo si, da bi bili 4 stene s stropom vred odpravljene, kaj bi potem bilo nad nami? — Kako se pa ono vam zdi? — Kaj se vam vidi, kje so konci neba? — Kaka je črta, ktera nareja nebo na tem kraju? — Kraj neba (okrožno črto) tedaj, dokler ga vidimo, imenujemo vidno obzorje ali horicont. In glejte, potem se hočemo sedaj učiti kraje neba spoznavati in po njih tudi druge lege imenovati.

Kaj vidimo po dnevi na jasnem nebu? — Kdaj solnce na nebu ne vidimo? — Kdaj se prikaže solnce na nebu? — Kako pravimo o solncu, kadar se nam na nebu začne prikazovati? —

Kako pa pravimo, kadar se ono skriva? — Kdaj se godi to? — Ali vzhaja in zahaja solnce povoljno na raznih krajih neba? — Kaj pokaže kraj neba, kjer solnce vzhaja? — Kako imenujemo čas, kadar solnce vzhaja? — Zapomnite, ne le čas, kedar solnce vzhaja, zovemo jutro, ampak tudi kraj neba, kjer ono vzhaja. Kako imenujemo tedaj kraj neba, kjer solnce vzhaja? — Pokažite, kje je jutro! — Kjer solnce na tem kraju vzhaja, zovemo ta kraj neba tudi vzhod. Kje je tedaj jutro ali vzhod? — Na katerem kraju neba pa solnce zahaja? — Kdaj se to godi? — Temu kraju neba tedaj pravimo večer. Kje je večer? — Zakaj pravimo temu kraju neba večer? — Zato pa tudi pravimo temu kraju neba še zahod. Kje je večer ali zahod? — Koliko strani neba že poznate? — Ktere? — Pokažite večer! — Jutro! — Zahod! — Vzhod! — Ako se tako vstopimo, da imamo levoico proti jutro, desnico pa proti večeru, tedaj gledamo proti kraju neba, kamor solnce najvišje dospe. Kdaj se to zgodi? — Temu kraju neba tedaj zato poldan ali jug pravimo. Ako tako stojimo, imamo pa za seboj četrti kraj neba, in to je polnoč ali sever, kjer je poldnevu ali jugu ravno nasproti. Koliko krajev neba že poznate? — Ktere? — N. kje je jutro? — večer? — jug? — sever? — vzhod? — zahod? — poldan? polnoč? — Kteri imenovanih krajev neba so si nasproti? — Kteri kraj neba je nasproti zahodu? — Kteri jugu? — Kteri severu? — Kteri jutru? — Obrni se proti kraju neba, katerega bodem imenoval in odgovori mi sedaj: Kteri kraj neba je na desno — levo od jutra? — Kteri je na desno — levo od juga? — Kteri na desno — levo od poldan? — Kteri desno — levo od severa? — Kteri kraj neba se stikajo? — Kteri se ne stikajo? — (Dalje prih.)

Kako se pesem v ljudski šoli razlaga.

(Dalje.)

Ako našega gospođa in presv. cesarja vse prizadetje, pogoditi se, brez uspeha ostane, in le v boju vidi pomoček, negotovemu stanju države konec storiti, takrat naj torej sleherni po svoje pripomore, kar zahteva blagor domovine, slavni spomin naših prededov in slava Avstrije. Upajmo, da bode Bog našo reč blagoslovil, ker je pravična. Pogumajmo naj se vsaki bojuje: malodušni je že prej premagan, kot se začne bojevati. Spomnimo se slavnih del avstrijske vojske, kakoršne je ona tolikrat in v najžalostnejših dobah dovršila, spomnimo se slavnih lavorik, ktere je v več kot sto vojskah si pribojevala; gotovo novo si pribojujemo tudi zastavo od prihodnih slavnih del. Izgledi iz pretekle dobe naj slehernega tolažé in s pogumom navdajajo in ob času boja tudi mi s pesnikom prisežemo:

„Vse za dom in za cesarja,
Kri, življenje naj velja!“

III.

Take misli in ravnanja so podlaga državni sreči in moči. Kjer take misli in občutki vse stanove prešinjajo, tam tudi vsi stanovi svoje naloge vestno izvršujejo, da pospešujejo trenutek, v katerem zamore ljudstvo blagoslov miru v popolni meri nemo-teno uživati.

„Kar nam stvari obrtnija,
Varje naj vojščak močan,“

Kmetovalec na polji, rokodellec v svoji delavnici, veliki posestnik in grajščak na svojem dvoru, kupčevalec v prodajalnici in veliki trgovec v svoji zalogi — vsi so državljani ene in tiste države in vsaki naj vživa sad svojega truda, vsaki sme za žrtve, ktere sploh doprinaša, zahtevati varstva in brambe. Brez varstva ni mogoča pridna delavnost, ne strpljiva urnost pri nobeni reči, in se tudi ne more povzdignuti ne obrtnost in ne kupčija. To varstvo in brambo po nam daje vojaški stan, kateri ne varuje in ne brani samo pred znotranji in zunanji sovražniku, ampak tudi v mirnih časih skrbi za red in mir v državi, ter prelomljevalce postave zadevni oblasti izročevati mora. Naj tedaj nihče za zlo ne jemlje, naj se oboroženi oblasti nihče ne zoperstavlja, ker ona svojo dolžnost izpolnuje. Toda samo s pridnostjo in marljivostjo državljana še ni vse storjeno, kajti človek se ne živi edino le s kruhom. Pa tudi samo s silo ali mečem se ne opravi vselej kaj prida. Država potrebuje tudi dušne hrane in zmage, da se na višjo stopinjo povzdigne, kajti dostikrat se druži z največo hrabrostjo najzaničljive divjaštvo. Edino to pa pospešuje učenost in umetnija. Vera rodi vse dobro, umetnija vse lepo, učenost pa vse pravo; vse tri se imajo združiti v eno celobo, kajti kar je dobro in pravo, ne more biti neresnično in grdo; v resnici lepo ni grdo in napačno, in kar je resnično ni slabo in hudobno. Učenost in umetnija je tudi služba, zato pa je učenjak in umetnik, kateri je v resnici to, kar ima biti, vsega spoštovanja vreden. Za nas pa sledi iz tega dolžnost, da si duha vedno bolj izobražujemo in v vednostih napredujemo. V resnici prav omikan in moder državljan ni nikdar nezvest svoji dolžnosti, le v domišljiji živeči ali na pol izobražen je enak trstu na vodi; zapeljivcem je igrača, oni ga morejo poljubno rabiti za svoje namene. Izobraženost pospešuje ljudomilost in človeštvo; nevednost in pa puhla učenost pa je strašna in grda. Učenost pa naj je živa in delavna, ter naj sega v navadno življenje. Kakor dela učenost bolj na spomin, tako pa umetnija na čut in domišljijo. Že stari pesnik Ovid je rekel, da srečno prisvojenje umetnije mika in blaži nramnost, ter odjemlje zadnji ostanek divjosti. Zato pa tudi državi ne moremo boljšega želeči, kakor da bi se učenost in umetnija do- stojno razcvetale.

Ako je slava na znotraj in zunaj po tej poti utemeljena, ter se za dušni in gmotni razvoj modro skrbi, potem se bode gotovo tudi želja:

„Sreča naj deželi klije
Š slavo nji zedinjeno:“

spolnila. V taki državi se bode tudi dosegla edino prava svoboda, ktera ima svoje jedro v tem, da sleherni v okvirju postavbe svojo osebno zmožnost in priličnost, gledé na splošni korist razvija in rabi. Nad tako državo biva očitno božji blagoslov, ter je čislana in spoštovana na znotraj in zunaj. Ni žalostnejega za deržavo, kakor ako se ponaša s tem častnem imenom, po tem ne zadostuje v nikakoršnem obziru; veselo pa je za državo in sploh slehernega državljana, živeti in prebivati v vsestransko srečni in čislani državi. Nadejaje se, da se bode vse to v blagor naše ljube Avstrije vresničilo, izreka pesnik na dalje še srčno željo vsakega zvestega in pravega Avstrijanca:

„Božje solnce v miru sije
Naj nad srečno Avstrijo!“

(Konec prih.)

Dopisi.

* * **Iz Istre**, 24. julija 1873. — „Soča“, po njej naš izvrstni „dnevnik“, in „Sl. Narod“, sta omenjala in posnela nekaj dat iz knjige: „Statistika javnih in privatnih ljudskih šol po vseh v državnem zboru zastopanih kraljevinah in deželah v šolskem letu 1870—1871*“, katera pravi, da v omenjenih letih 1870—1871 ni bilo v Istri nebeno slovenske šole, nego samo nekaj namešanih ital.-slov. Ne vem, kdo je to poročal vladi, a jest z dokazi prepričam, da je vsa ona statistika sleparska, lažnjiva. Jest služim kot učitelj uže 10 let na istrskih šolah, in poznam do pičice vse šole; podučeval sem, kjer Slovenci stanujejo v slov. jeziku; takisto so delali moji sobratje.

Tudi sedaj podajam poduk izključivno le v slovenščini; po drugih jezičih nijeden ne praša, in v zadnjih 10 letih nobeden po tistih prašal nij. — V Koperskem okraju so bile l. 1870—1871 v sledečih vaseh čisto slovenske šole: Osip, Ricmanje, Boršt, Boljunec, Dolina, Loka 'pri Črnikalu, Kubed, Pasja vas, Smarje, Sv. Anton, Tinjan, Molyraža, in potém nad 15 šol za silo, na katerih so podučevali duh. gospodje. — V Volovskem okraju: Brezovica, Mune, Jelšane, Podgraje, Klana, Hrušica in zopet mnogo drugih šol za silo. — Pristavite moram, da po ostalih petih okrajih v Istri je dokaj tudi čisto hrvatskih šol. Iz navedenega se lahko prepričate, da nij poznal uredovalec

*) O tej knjigi bomo mi tudi govorili.

one statistike naših isterskih šol, ali je pa zajemal iz sebičnih, zmotljivih virov.

Nekaterim, posebno vladim ljudem so slovenske šole grozen strah; menda, ker se boje, da vlada poizve pravo število slovenskih šol, zatoraj jih zakrivajo. — Protečeno leto 1872. je bila pri ces. kr. deželni vladni v Trstu seja, v kateri se je obravnovalo, kakove knjige naj se istrskim šolam pošljejo za poduk gospodarstva. Ko so odbrali dotične knjige, zahteva en svetovalec in sam deželni vladar, da naj bodo knjige v italjanskem jeziku spisane. Posmehali so se temu na svetu vsi drugi vladni svetovalci in rekali: čemu ital. knjige, saj nij italijanskih narodnih šol v Istri. (Glavne in srednje šole so ital.). To mi je pravil ces. kr. deželni svetovalec Mayersbach. — Dobili pa njismo niti ital. niti slov. knjig za gospodarstvo.

Razne novice in drobtine.

(Okrajna šolska nadzornika) sta imenovana: A. Robič, učitelj na mariborskem učiteljski, za mariborski, slov. bistrski in sv. lenartski okraj in J. Eppich, učitelj v Ljubljani, za litijski okraj.

(Primorsko učiteljsko društvo) snujejo vrli učitelji slovenski v Gorici.

(Kmetijska šola) za učitelje bode letos v Celovcu, ne v Gradcu.

(Napredovalna šola) za slovensko-štajerske učitelje bode v Mariboru od 1. do 28. septembra.

Razpisi učiteljskih služeb po Slovenskem.

Na Kranjskem: Služba učiteljice v Ljubljani na c. kr. vadnici z 800 gld. do 10. avg. na dež. š. svet. Službe 3 učiteljev (mogoče podučiteljev) v Ljubljani z 600 gld. oziroma 480 gld., do 10. avg., na mestni š. svet. Učiteljska služba pri sv. Vidu pri Erdu in na Krašnji, in podučiteljski službi v Mengišu in Moravčah do 6. avg. na okrajni š. svet v Kamniku. — Učiteljske službe v Postojni, Vipavi, Vremu, Šturji, Trnju, Sv. Petru, Postenju — vse v postojnskem okraju do 10. avg.

Na Štajerskem: Služba učitelja s 460 ali učiteljice s 440 gld. v Središču do 25. avg. na krajni š. svet (okraj Ormuž). — Služba učiteljice v Rogateu s 550 gld.; službi 2 učiteljev v Ptuj s 540 in 480 gld., do 12. septembra.

Premembe v učiteljskem stanu po Slovenskem.

Na Kranjskem: G. Jaka Zupan (iz Koroškega) učitelj v Kamnigoric.

Listnica: G. Tone Eberl, učitelj v Polji: Vašega odgovora g. Rojku, ki se je v „P. Z.“ zopet tako bedasto repenčil z tujimi, neumnimi izrazi, kakoršnih še Nemci rabijo ne, in ki je dvomil, da Vi par vrstic slovenskih zapisov znate — nočem priobčiti, ker se nam zdi škoda papirja, da bi se s takim nemškutarjem pripirali, kakor je on. Iz Vašega odgovora povemo samo to, da je g. Rojko še le po tem, ko je bil pisal v imenu vseh kozj. učiteljev psovke na narodne učitelje v „P. Z.“, prosil in beračil pri učiteljih dovoljenja, pa so ga vsi odvrnoli. Po vsem obnašanju g. Rojka sodimo, da je on pravo, pa edino nemško revče med vrliimi učitelji kozjanskega okraja.

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.